

Турянин Іван Іванович — дослідник ссавців Українських Карпат

Арпад Крон, Володимир Рошко

Зоологічний музей Ужгородського університету (Ужгород)
e-mail: kron83arpad@gmail.com; orcid: 0000-0002-5708-8440

KRON, A., V. ROSHKO. Ivan Ivanovich Turyanin, a researcher of mammals of the Ukrainian Carpathians. — An essay on a researcher of the Carpathian fauna, a graduate of Uzhhorod State University, Doctor of Biological Sciences, professor. One of the leading teachers of the Department of Zoology. He dedicated more than forty years of his life to Uzhhorod University and, as a result of many years of scientific activity, left more than 200 publications. A zoologist of general profile, but he preferred to study the wildlife (ecology, conservation, and rational use of fishes, birds, and mammals). He was awarded 45 honorary diplomas and the medal 'For Valiant Labour', a veteran of labour. He was the scientific editor of the journal 'The Carpathian region'.

Біографічні деталі

Іван Іванович Турянин народився 7 листопада 1926 р. в м. Свалява, Закарпатської обл. Закінчив у 1945 р. Мукачівську гімназію, а в 1951 — біологічний факультет Ужгородського державного університету. Трудову діяльність розпочав як асистент кафедри зоології, згодом — старший викладач і доцент.

У 1960 р. здобув ступінь канд. біол. наук, а з 1972 р. — ступінь доктора біологічних наук. Через 3 роки (1975) обраний на посаду професора кафедри зоології УжДУ. Продовж 6 років (1981–1986 рр.) працював на посаді завідувача кафедри зоології УжДУ.

Іван Іванович Турянин — учень відомого українського зоолога Іллі Колішева. 1952 р. захистив кандидатську дисертацію, присвячену гризунам Карпат, а 1972 р. — докторську про ссавців Карпат. Відомий працями: «Промислові звірі Карпат» та «Риби карпатських водойм». Один з фундаторів обласного відділення українського товариства охорони природи (УТОП, 1960). У 1968 р. обгрунтував і сприяв організації наукової роботи лабораторії мисливства і форелівництва Карпат. Іван Іванович Турянин понад 40 років віддав педагогічній роботі на рідному факультеті. Помер у віці 84 роки, 15 вересня 2011 р., у м. Ужгород.

Рис. 1. Іван Іванович Турянин. Фото з вікіпедії (з позначкою «Федір Куртяк — власне фото»).

Ключові наукові доробки

Наукову діяльність Іван Іванович розпочав ще за студентських років, у цей період (1947–1948) опубліковані результати перших досліджень у студентських наукових збірниках. Як результат багаторічної наукової діяльності загальний перелік публікацій у різних виданнях становить понад 200.

Іван Іванович — зоолог широкого профілю, проте наукові дослідження І. І. Турянина присвячені, переважно, вивченню тваринного світу (екології, охороні й раціональному освоєнню риб, птахів, звірів) в умовах надзвичайно інтенсивних антропоїзаційних процесів у Закарпатській області, а також тепло- і холодноводному рибицтву, збереженню генофонду аборигенних сільськогосподарських тварин Закарпаття (гірськокарпатські вівці, гуцульські коні, бура карпатська велика рогата худоба, буйволи).

Кандидатська робота «Гризуні Закарпатської області УРСР» (1959) описує причини зміни чисельності рудої та звичайної полівок, жовтогорлої миші. Відмічений зв'язок чисельності фонових видів лісових гризунів з урожаєм, вертикальною поясністю та розповсюдженням ссавців. Одними з найвідоміших і найцитованіших праць цього періоду стали його ревізії складу полівокових гризунів (Турянин 1956, 1969b).

Докторську роботу «Ссавці радянських Карпат, їх господарське та зоопаразитологічне значення» захистив 1972 р. в Інституті зоології (Київ), її було присвячено екології, генезису і практичному значенню звірів Карпат, з популярними на той час елементами аналізу паразитофауни.

Серед наукових теріологічних опрацювань слід відмітити роботи над котовими Українських Карпат (Турянин 1988). Підсумовуючи результати 35-річного періоду моніторингу цієї групи (1952–1987 рр.), автор навів відомості про чисельність, морфометрію, розмноження, харчування, поширення рисі (*Lynx lynx*) та kota лісового (*Felis silvestris*). Його праці лягли в основу багатьох публікацій студентів, мисливців, місцевих, українських та закордонних колег.

На території Українських Карпат із другої половини ХХ ст. ведмедя бурого (*Ursus arctos*) вивчало багато науковців, серед них був і І. І. Турянин. У своїх працях Іван Іванович наводив статистичні показники чисельності цього виду: у 1947 р. налічували 74 особини, а в 1964 р. — 1000 особин (Турянин 1975). Було показано, що основні місця поселення ведмедя в Українських Карпатах розташовані у Горганах, на Свидовці, Чорногорі та на Боржавах. Також дослідник вказав про забій ведмедями 1100 голів худоби за період з 1948 по 1958 рік і дав пояснення цього: це не зростання рівня хижацтва, а результат того, що зі збільшенням числа особин ведмедя збільшується і кількість випадків нападу на свійських тварин (Турянин 1975).

З 1937 по 1960 рр. І. І. Туряниним зібрано та опубліковано народні назви тварин Закарпаття, включно зі згадками у повір'ях, легендах тощо.

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Іван Іванович — активний учасник громадського життя факультету. Учитель тисячі студентів, виконував чимале педнавантаження за тематикою: зоології, екології, біоценології, охорони природи, зоогеографії, порівняльної анатомії, теріології, орнітології, звірівництва та біологічних основ тваринництва. Іван Іванович був член Закарпатської обласної ради УТМР. За його сприяння та керівництва у 1952 р. провів акцію охорони мисливських тварин. Активно проводив роз'яснювальні роботи про важливість охорони природи Закарпатської області на рівні обласних та республіканських ЗМІ.

У період з 1962 по 1998 рр. за сприяння І. І. Турянїна організовано Ужгородське відділення Московського товариства дослідників природи (МОИП, 1958) за що у 1980 р. був нагороджений медаллю з нагоди 175-річчя МОИП. За життя відзначений 45 почесними грамотами різних рівнів, нагороджений медаллю «За доблестний труд», ветеран праці. У 1972–1989 рр. — член Республіканської ради з координації біологічних досліджень України. Протягом 7 років (1994–2000) — науковий редактор часопису «Карпатський край».

Література

- Турянїн, І. І. 1956. Эколого-систематический обзор семейства полевок (Mammalia, Microtinae) Закарпатской области. *Научные записки Ужгородского университета*, **21**: 81–91.
- Турянїн, І. І. 1969a. Дикие млекопитающие и их паразиты из антропоценозов Украинских Карпат. *Вопросы охраны природы Карпат*. Карпати, Ужгород, 190–214.
- Турянїн, І. І. 1969b. Об экологии подземной полевки *Microtus (Pitymys) subterraneus subterraneus* de Selys Longch в Украинских Карпатах. *Вопросы охраны природы Карпат*. Карпати, Ужгород, 222–237.
- Турянїн, І. І. 1975a. *Промислові звірі радянських Карпат*. Ужгород, 1–94.
- Турянїн, І. І. 1975b. *Хутрово-промислові звірі та мисливські птахи Карпат*. Карпати, Ужгород, 1–175.
- Турянїн, І. І. 1979. Современное состояние и охрана карпатской популяции средневропейского лесного кота. *Экологические основы охраны и рационального использования хищных млекопитающих*. Наука, Москва, 255–256.
- Турянїн, І. І. 1988. Кошачьи Украинских Карпат. *Вопросы охраны и рационального использования растительного и животного мира Украинских Карпат*. Ужгород, 126–131.
- Turyanin, I. I. Koljusev. 1968. Occurrence of the Lynx in the Ukrainian Carpathians. *Acta Sci Nat. Acad. Bohemoslovenicae*, **2** (5-6): 236–240.

Крон, А., В. Рошко, Іван Іванович Турянїн — дослідник ссавців українських Карпат. — Нарис про дослідника карпатської фауни, випускника Ужгородського університету, доктора біологічних наук та професора. Один із провідних викладачів кафедри зоології. Понад 40 років життя віддав роботі в Ужгородському університеті, є автором понад 200 публікацій. Зоолог широкого профілю, який приділяв першочергову увагу екології, охороні та раціональному використанню хребетних (риб, птахів, звірів). Нагороджений 45 почесними грамотами та медаллю «За доблесну працю». Науковий редактор часопису «Карпатський край» з 1994 по 2000 рр.